

Khao Sam Kaeo

*An Early Port-City between the Indian Ocean
and the South China Sea*

Edited by B er enice BELLINA

08

Khao Sam Kaeo:

An Early Port-City between the Indian
Ocean and the South China Sea

ดร. ธนิก เลิศชาณฤ๓*

Dr. Thanik Lertcharnrit

---

* รองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ในห้วงทศวรรษที่ผ่านมา มีความก้าวหน้าในด้านการศึกษาทางโบราณคดี (ทั้งโบราณคดียุคก่อนประวัติศาสตร์และโบราณคดียุคประวัติศาสตร์) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากขึ้นกว่าแต่ก่อน ทั้งนี้ดูจากจำนวนรายงานวิจัย รายงานการขุดค้น หนังสือ บทความวิชาการ สารคดี การประชุมสัมมนา และการนำเสนอผ่านสื่อสังคมต่างๆ เอกสารและรูปแบบการเผยแพร่ความรู้ด้านโบราณคดีดังกล่าวมีทั้งการสังเคราะห์และนำเสนอข้อมูลในระดับกว้างครอบคลุมทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เช่น Miksic and Goh 2017; Piper, Matsumura, and Bulbeck 2017) ข้อมูลระดับภูมิภาคบางส่วนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (เช่น Higham 2014) ข้อมูลในระดับพื้นที่ย่อยหรือในสภาพแวดล้อมบางพื้นที่ (เช่น สุภมาศ ดวงสกุล 2556) ข้อมูลระดับเฉพาะแหล่ง (เช่น Loofs-Wissowa 2017) และข้อมูลระดับเฉพาะประเด็นวิจัย (เช่น Sarjeant 2014) ผลที่ตามมา ก็คือมีการค้นพบหลักฐานใหม่ๆ ที่ช่วยให้นักโบราณคดี นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไปได้เข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของมนุษย์ในภูมิภาคนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น แม้ว่าจะยังมีคำถามหรือข้อถกเถียงต่อไปก็ตาม ดังหนังสือหรือเอกสารที่ข้าพเจ้าจะกล่าวถึงต่อไปนี้

หนังสือ *Khao Sam Kaeo: An Early Port-City between the Indian Ocean and the South China Sea* ที่เพิ่งได้รับการจัดพิมพ์เมื่อ

MÉMOIRES ARCHÉOLOGIQUES 28

Khao Sam Kaeo

*An Early Port-City between the Indian Ocean
and the South China Sea*

Edited by Bérénice BELLINA

ÉCOLE FRANÇAISE D'EXTRÊME-ORIENT

Book Review - Khao Sam
Kaeo: An Early Port-City
between the Indian
Ocean and the South
China Sea

Editor: Bérénice Bellina
Publisher: Ecole française
d'Extrême-Orient, Paris,
2017

ISBN 978-2-8553-9427-5

ปี 2017 เป็นหนังสือที่รวบรวมผลการศึกษาวิจัยหลายปีที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว จังหวัดชุมพร ภาคใต้ของประเทศไทย หนังสือเล่มนี้มีลักษณะเฉพาะที่ไม่ใช่รายงานการขุดค้น (excavation report) ที่นำเสนอกระบวนการทำงานทางโบราณคดีภาคสนามและสิ่งที่ได้จากการปฏิบัติงานภาคสนาม ไม่ใช่รายงานวิจัย (research report) ที่มีคำถามวิจัยหรือประเด็นวิจัยหลักและกล่าวถึงระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย และข้อค้นพบและสรุปเหมือนรายงานวิจัยทั่วไป และไม่ใช่หนังสือ (book) ที่กลั่นย่อองค์ความรู้แล้วเรียบเรียงออกมาเป็นรูปเล่มเหมือนหนังสือในนิยามหรือความรับรู้ทั่วไป แต่เป็นเอกสารสำคัญที่มีทั้งข้อมูล (data) ที่ค้นพบจากการทำงานภาคสนามและการวิเคราะห์ และสารสนเทศ (information) ให้ผู้อ่านได้รับรู้และนำไปประโยชน์ทางวิชาการต่อไป หรือกล่าวได้ว่าเป็นเอกสารที่รวบรวมผลการศึกษาลักษณะทางโบราณคดี 3 ประเภทหลัก ได้แก่ โบราณวัตถุ (artifacts) ชีววัตถุ (biofacts) และธรณีวัตถุ (geofacts) แล้วนำเสนอว่าแหล่งโบราณคดีเขาสามแก้วมีความสำคัญในฐานะเมืองท่าแห่งหนึ่งบนเส้นทางการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้าระดับนานาชาติในช่วงเวลาเมื่อประมาณ 2,400-2,100 ปีมาแล้ว (ควรกล่าวด้วยว่าการกำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ยังมีคำถามถึงความน่าเชื่อถือ เนื่องจากค่าอายุที่ได้จากตัวอย่างหลายตัวอย่างที่ส่งไปวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการดังตารางในหน้า 204 นั้นมีค่าความเก่าแก่แตกต่างกันมาก บางตัวอย่างได้ค่าอายุเกือบหนึ่งหมื่นปีและบางตัวอย่างมีค่าอายุเพียงไม่กี่ร้อยปีมาแล้ว)

ในแง่รูปแบบ หนังสือหรือเอกสารเล่มนี้ก็ไม่ได้มีแบบแผนเหมือนหนังสือหรือรายงานทั่วไป กล่าวคือบรรณาธิการแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ส่วนหลัก และมีส่วนท้ายที่แยกออกมา (เหมือนเป็นส่วนที่ 4 แต่บรรณาธิการก็ไม่ได้เรียกว่า Part IV) แต่ตั้งหัวเรื่องว่าส่วนการอภิปราย (Discussion) หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเด่น (highlight) ของเอกสารเล่มนี้ ในแต่ละส่วน (ทั้ง Part I, Part II, Part III และส่วน Discussion) ประกอบด้วยบทต่างๆ ความ

ยาวไม่เท่ากัน แต่ละบทเขียนโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่ทำการศึกษาลักษณะ ประเภทต่างๆ ส่วนมากเป็นบทสั้นๆ บางบทมีความยาวเพียง 3 หน้า (เช่น บทที่กล่าวถึงลำดับช่วงเวลาของการใช้พื้นที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว) และจำนวนบทในแต่ละส่วนก็มีไม่เท่ากัน เช่น ส่วนแรก (Part I) มี 3 บท ส่วนที่ 2 (Part II) มี 3 บท ส่วนที่ 3 (Part III) มีถึง 12 บท และส่วนการ อภิปราย (Discussion Part) มี 3 บท ซึ่งรวมถึงบทสรุป (Conclusion) แต่ละ บทของแต่ละส่วนมีบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และภาพประกอบ (บางบทมีภาพประกอบเป็นภาพสีและบางบทเป็นภาพขาวดำ บางบทมีทั้ง ภาพสีและขาวดำ ภาพลายเส้น และตาราง) บทคัดย่อภาษาไทยยังจัดพิมพ์ ไม่ราบรื่น มีคำผิดและพิมพ์ตกคำไปหลายคำในหลายจุด (เช่น หน้า 44 คำ ว่า “ธรณีโบราณคดี” ตกสระ อี และในหน้า 72 มีคำ “ข้างและข้างฟาง” ซึ่ง ควรพิมพ์ว่า “ข้าวและข้าวฟาง”) การใช้ภาษาไทยที่อ่านแล้วเข้าใจยากและ ยังต้อง “แปลความ” เป็นการเขียนภาษาไทยสไตล์ฝรั่ง เชื่อว่าผู้อ่านที่เป็น ชาวไทยคงไม่สนุกกับการอ่านเป็นแน่ ควรกล่าวด้วยว่าเอกสารเล่มนี้ยาวถึง 675 หน้า (รวมปกใน คำอุทิศ บทคัดย่อ กิตติกรรมประกาศ บทนำ เนื้อหา ส่วนต่างๆ ทั้ง 4 ส่วน และสารบัญ ตามลำดับ) ไม่มีดัชนี (index) ไม่มีภาค ผนวก (appendix) ไม่มีหน้าบรรณานุกรมรวม แต่ละบทจบลงด้วยเอกสาร อ้างอิงและมีภาคผนวกในบทนั้นๆ เลย

เมื่อเข้าสู่เนื้อหา เอกสารเล่มนี้เริ่มต้นด้วยบทนำ (Introduction) โดย บรรณาธิการ (Dr. Bérénice Bellina) นำเสนอภาพรวมของแหล่งโบราณคดี เขาสามแก้ว ทั้งสภาพแวดล้อม ตำแหน่งที่ตั้ง และหลักฐานทางโบราณคดี ที่บ่งชี้ว่าแหล่งโบราณคดีแห่งนี้เป็นชุมชนโบราณที่มีผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ อาศัยอยู่ร่วมกัน มีความสำคัญเชิงพาณิชย์นำระดับนานาชาติในแง่ที่เป็น เมืองท่าบนคาบสมุทรภาคใต้ของประเทศไทยที่เชื่อมโยงกับชุมชนหรือเมือง ทำอื่นๆ ที่อยู่ห่างไกลออกไปถึงทะเลจีนใต้

ต่อจากบทนำก็เข้าสู่เนื้อหาส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสภาพ

ภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมโบราณบนคาบสมุทรตอนบนของภาคใต้ของประเทศไทย โดยมีผลการศึกษาด้านธรณีวิทยา พฤษศาสตร์ และชีววิทยา โมเลกุลของยางพืชม์ สรุปได้ว่าชุมชนโบราณเขาสามแก้วตั้งอยู่ในสภาพภูมิประเทศที่มีดินเหมาะสำหรับการเพาะปลูก เช่น การปลูกข้าวและพืชที่นำมาจากที่อื่น มีแหล่งน้ำจืดเพียงพอสำหรับการอุปโภคและบริโภค มีพืชพันธุ์บางอย่างที่ใช้ประโยชน์ได้ สิ่งที่น่าสนใจมากประการหนึ่งในส่วนนี้คือบทบาทเกี่ยวกับการวิเคราะห์ซากพืชโบราณซึ่งพบว่ามีพืชจากต่างถิ่น (จากอินเดียและจีน) ถูกนำเข้ามาในชุมชน แสดงให้เห็นว่ามีการติดต่อแลกเปลี่ยน รวมถึงมีผู้คนต่างแดนอพยพมาอยู่อาศัยในชุมชนโบราณแห่งนี้ นำเสียดายที่ในส่วนนี้ไม่มีบทที่นำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาวิเคราะห์ซากชิ้นส่วนของสัตว์ (ทั้งกระดูก ฟัน และชิ้นส่วนอื่นๆ ที่พบจากการขุดค้น) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และการอพยพและติดต่อแลกเปลี่ยนของผู้คนมากยิ่งขึ้นด้วย

มาถึงส่วนที่ 2 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน (settlement) ในส่วนนี้มี 3 บท เนื้อหาโดยรวมกล่าวถึงการเลือกตั้งถิ่นฐานเพื่อความเหมาะสมสำหรับการเป็นเมืองท่าและเป็นศูนย์กลางการผลิตหัตถกรรมบางอย่าง การศึกษาด้านธรณีฐานพบว่าการเลือกตั้งถิ่นฐานบนเนินเขาเตี้ยใกล้ลำน้ำและมีปราการธรรมชาติและการสร้างกำแพงและป้อมปราการเพื่อป้องกันภัยจากธรรมชาติและจากมนุษย์ ส่วนการศึกษาการใช้พื้นที่ที่พบว่ามีการแบ่งโซนสำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การผลิตลูกปัดและกำไลแก้ว การผลิตโลหะประเภทเหล็ก การฝังศพ บทที่ดูจะมีปัญหาหรือมีคำถามก็คือลำดับการอยู่อาศัยและใช้พื้นที่ เนื่องจากค่าอายุที่ได้จากการกำหนดอายุด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ตัวอย่างที่เป็นไม้ ถ่าน และอินทรีย์วัตถุจำนวนเกือบ 50 ตัวอย่างนั้นค่อนข้างต่างกันอย่างมาก (ได้ค่าอายุระหว่าง 136-8,000 ปีมาแล้ว) ซึ่งผู้เขียนบทที่เกี่ยวกับลำดับอายุสมัยของการใช้พื้นที่ก็ยอมรับว่าตัวอย่างสำหรับการกำหนดอายุอาจจะปนเปื้อนจนทำให้ค่าอายุ

ไม่น่าเชื่อถือหรือเกิดความผิดพลาด (ดูหน้า 207)

ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นส่วนที่มีจำนวนบทความที่สุด (มากเป็น 4 เท่าของส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2) เป็นเรื่องหลักฐานเกี่ยวกับระบบสังคมและเทคโนโลยี โดยใช้ข้อมูลจากการวิเคราะห์โบราณวัตถุประเภทต่างๆ ที่พบจากการสำรวจและขุดค้นที่แหล่งโบราณคดีเขาสามแก้ว เช่น ภาชนะดินเผา เครื่องประดับที่ทำจากหินและแก้ว เครื่องโลหะ ขวานหิน รวมทั้งตราประทับ นับเป็นส่วนที่มีเนื้อหา หลักฐาน และการศึกษาวิเคราะห์มากที่สุดและอาจกล่าวได้เป็นส่วนสำคัญมากที่สุดของเอกสารเล่มนี้ เพราะข้อมูลจากส่วนนี้นำไปสู่การอภิปรายและสรุปถึงความสำคัญของชุมชนโบราณเขาสามแก้ว ประเด็นสำคัญของบทต่างๆ ในส่วนนี้ก็คือชุมชนโบราณเขาสามแก้วเป็นชุมทางและเครือข่ายทางเทคโนโลยี (ดินเผา แก้ว หิน โลหะ) ที่มีแหล่งกำเนิดในต่างแดนและเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของผู้คนในท้องถิ่นและผู้คนจากแดนไกลทั้งจากซีกโลกตะวันตกและตะวันออก ผลการวิเคราะห์เชิงลึกจากตัวอย่างโบราณวัตถุบางประเภท เช่น ชิ้นส่วนภาชนะดินเผา เครื่องประดับที่ทำจากหินตระกูลหยก และวัตถุสำริด ยืนยันว่าเขาสามแก้วเป็นเมืองท่าสำคัญของเครือข่ายการค้าบนเส้นทางสายแพรไหมที่เชื่อมโลกแดนไกลเข้าหากัน น่าเสียดายที่การวิเคราะห์โบราณวัตถุบางประเภท (เช่น ขวานหินขัด) ยังไม่ลึกและละเอียดในแง่มุมต่างๆ มากเท่ากับการวิเคราะห์ภาชนะดินเผา ลูกปัด เครื่องประดับที่ทำจากหิน และวัตถุสำริด และน่าจะมีผลการวิเคราะห์ด้านโบราณชีววิทยา (bioarchaeology) ของซากโครงกระดูกมนุษย์ด้วย (ในหน้า 197-201 ของเอกสารเล่มนี้บอกว่าการค้นพบหลุมฝังศพมนุษย์จำนวนหนึ่ง แต่ไม่มีผลการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์เกี่ยวกับลักษณะทางชีววิทยา พยาธิวิทยา โภชนาการ พันธุศาสตร์) ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจผู้คนในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมยิ่งขึ้น

เนื้อหาทั้ง 3 ส่วนที่กล่าวมาเป็นการนำเสนอการค้นพบ การรวบรวม และการวิเคราะห์หลักฐานทางโบราณคดี หรืออาจกล่าวได้ว่าเนื้อหา

ทั้ง 3 ส่วนนั้นก็เป็นการปูพื้นเพื่อนำไปสู่ส่วนสุดท้าย (ส่วนการอภิปราย)

ส่วนสุดท้ายซึ่งเป็นการอภิปรายและสรุปผลการศึกษาวิเคราะห์หลักฐานประเภทต่างๆ ที่นำเสนอในส่วนของ ส่วนที่ 1 ส่วนที่ 2 และส่วนที่ 3 นั้น บรรณาธิการเป็นผู้เขียน โดยบรรณาธิการได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของชุมชนโบราณเขาสามแก้วว่าเป็นชุมชนทางเครือข่ายการค้าทางไกลระดับนานาชาติ เป็นชุมชนหลากหลายชาติพันธุ์แรกๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กล่าวโดยสรุป หนังสือเอกสารเล่มนี้นำเสนอข้อมูลและสารสนเทศทางโบราณคดีที่ผ่านการศึกษาวเคราะห์ในลักษณะสหวิทยาการที่น่าสนใจ และสำคัญต่อการทำความเข้าใจพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในอดีตในช่วงเวลาและบริบทโลกที่มนุษย์มีการอพยพ เดินทาง ติดต่อกัน แลกเปลี่ยน และการปรับตัวอย่างเข้มข้นครั้งหนึ่งในประวัติศาสตร์มนุษยชาติ ระเบียบวิธีการศึกษาและผลการศึกษาจากเอกสารเล่มนี้น่าจะเป็นแรงบันดาลใจให้มีการศึกษาในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่นหรือที่แหล่งโบราณคดีอื่นๆ ทั้งในประเทศไทยและในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยรวม เป็นเอกสารที่เหมาะสมสำหรับนักวิชาการด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และผู้สนใจทั่วไป

อ้างอิง

ภาษาไทย

สุภมาศ ดวงสกุล, 2556. โบราณคดีของสังคมเกษตรกรรม จากบ้านเก่าถึงหนองราชวัตร. สำนักศิลปากรที่ 2 สุพรรณบุรี, สุพรรณบุรี.

ภาษาอังกฤษ

Higham, C. 2014. **Early Mainland Southeast Asia: From First Humans to Angkor.** River Books, Bangkok.

Loofs-Wissowa, H. 2017. **Hill of Prosperity: Excavations at Khok Charoen, Thailand: A Burial Site at the Stone-Metal Junction.** BAR Publishing, Oxford.

Miksic, J. and G. Y. Goh. 2017. **Ancient Southeast Asia.** Routledge, London.

Piper, P. J., H. Matsumura, and D. Bulbeck (editors.). 2017. **New Perspectives in Southeast Asian and Pacific Prehistory.** Australian National University Press, Canberra.

Sarjeant, C. 2014. **Contextualising the Neolithic Occupation of Southern Vietnam: The Role of Ceramics and Potters at An Son.** Australian National University Press, Canberra.

